

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата економічних наук, доцента

Бітюк Інни Миколаївни

на дисертаційну роботу **Юрка Ігоря Сергійовича**

**«ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ»,**

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З НАУКОВИМИ ПРОГРАМАМИ, ПЛАНАМИ ТА ТЕМАМИ

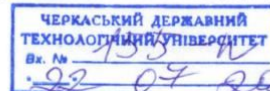
Дисертаційна робота Юрка Ігоря Сергійовича присвячена обґрунтуванню теоретичних положень та розробленню практичних рекомендацій щодо використання інтелектуального капіталу як стратегічного ресурсу інноваційного розвитку підприємств.

На сучасному етапі розвитку світової економіки відбувається поступовий перехід від ресурсно-орієнтованої до знаннєвої моделі господарювання, у межах якої вирішального значення набувають нематеріальні активи, інновації, знання та людський потенціал. В умовах цифровізації економічних процесів, посилення глобальної конкуренції та прискорення технологічних змін саме інтелектуальний капітал стає одним із ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємств і формування їх довгострокових переваг на ринку.

Особливої актуальності дослідження набуває в сучасних умовах функціонування української економіки, коли підприємства змушені адаптуватися до викликів воєнного стану, нестабільності зовнішнього середовища, дефіциту інвестиційних ресурсів і високої динаміки змін. За таких умов традиційні фактори економічного зростання вже не забезпечують необхідного рівня ефективності, що обумовлює необхідність пошуку нових джерел розвитку. Одним із таких джерел виступає інтелектуальний капітал, який охоплює знання, професійні компетентності персоналу, організаційні ресурси, корпоративну культуру, ділові зв'язки та інші нематеріальні активи підприємства.

Водночас успішна реалізація інноваційної моделі розвитку підприємств потребує не лише накопичення інтелектуального капіталу, а й створення ефективних механізмів його формування, оцінювання та використання. Це обумовлює необхідність удосконалення науково-методичних підходів до управління інтелектуальним капіталом як стратегічним ресурсом, здатним забезпечити підвищення інноваційної активності, продуктивності праці, інвестиційної привабливості та ринкової стійкості підприємств.

Важливість дослідження також визначається євроінтеграційним курсом України, який передбачає підвищення технологічного рівня економіки, розвиток інноваційного підприємництва, посилення взаємодії між бізнесом, наукою та освітою, а також впровадження сучасних стандартів управління знаннями. У

таких умовах інтелектуальний капітал стає одним із визначальних чинників модернізації підприємств та забезпечення їхньої конкурентоспроможності як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Саме на вирішення зазначених проблем спрямована дисертаційна робота, в якій розглянуто теоретичні засади формування інтелектуального капіталу, визначено його роль у забезпеченні інноваційного розвитку підприємств, а також запропоновано практичні підходи до підвищення ефективності використання інтелектуальних ресурсів у системі стратегічного управління. Результати дослідження мають вагомое теоретичне та прикладне значення, оскільки сприяють розвитку сучасних підходів до управління підприємствами в умовах економіки знань та інноваційної трансформації.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що тема дисертаційної роботи є актуальною, своєчасною та перспективною, а проведене дослідження відповідає сучасним потребам економічної науки і практики управління інноваційним розвитком підприємств.

Дисертаційна робота виконувалася відповідно до планів науково-дослідних робіт Черкаського державного технологічного університету при виконанні тем: «Теорія і практика сталого розвитку: держава, бізнес, громада» (державний реєстраційний номер 0120U104957, 2020-2023 рр.) і «Економіка та суспільство: сталий, інноваційний, цифровий розвиток» (державний реєстраційний номер 0125U001426, 2025-2028 рр.), про що є відповідні довідки.

СТУПІНЬ ОБГРУНТОВАНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ, СФОРМУЛЬОВАНИХ У ДИСЕРТАЦІЇ

Аналіз змісту дисертаційної роботи та наукових публікацій автора свідчить про належний рівень обгрунтованості представлених наукових положень, висновків і рекомендацій. Достовірність отриманих результатів забезпечується використанням значної джерельної бази, яка охоплює праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань інтелектуального капіталу, інноваційного розвитку, економіки знань та стратегічного управління підприємствами, а також нормативно-правові акти України, матеріали міжнародних організацій і офіційні статистичні дані.

Важливою перевагою дослідження є застосування різноманітного методичного інструментарію, що відповідає складності та багатоаспектності предмета дослідження. Для вирішення поставлених завдань дисертантом використано такі методи та підходи: системний, логічного узагальнення, абсолютних, відносних і середніх величин, аналізу рядів динаміки та структурних зрушень, експертних оцінок, історико-логічний, аналізу та синтезу, діалектичний, системно-функціональний, монографічний, сценарний. Обрані методи є адекватними меті дослідження та забезпечують належний рівень аргументованості отриманих результатів.

У першому розділі дисертації розкрито теоретичне підґрунтя дослідження інтелектуального капіталу. Автором проведено критичний аналіз існуючих

наукових підходів до трактування його сутності, систематизовано складові інтелектуального капіталу та обґрунтовано його значення як стратегічного ресурсу забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Другий розділ має аналітичний характер і присвячений дослідженню процесів формування, розвитку та оцінювання інтелектуального капіталу. На особливу увагу заслуговують запропонований підхід до діагностики його структурних компонентів та проведений аналіз тенденцій розвитку інтелектуального капіталу в Україні, що дозволило сформулювати належне інформаційне підґрунтя для подальших наукових узагальнень.

У третьому розділі основний акцент зроблено на прикладних аспектах управління інтелектуальним капіталом. Автором запропоновано організаційно-управлінські технології його розвитку, обґрунтовано технології управління внутрішньоорганізаційними знаннями та визначено стратегічні напрями інноваційного розвитку підприємств, реалізація яких сприятиме підвищенню ефективності використання інтелектуального капіталу.

Загалом дисертаційна робота характеризується логічністю побудови, послідовністю викладення матеріалу та належним рівнем наукової аргументації. Одержані результати узгоджуються з поставленою метою та завданнями дослідження, а сформульовані висновки й рекомендації мають як теоретичну цінність, так і практичне значення для розвитку сучасних підходів до управління інтелектуальним капіталом підприємств.

НАУКОВА НОВИЗНА ОДЕРЖАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретико-методичних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо управління інтелектуальним капіталом як стратегічним ресурсом інноваційного розвитку підприємств. До найбільш вагомих наукових здобутків дисертаційної роботи доцільно віднести:

удосконалено понятійно-категорійний апарат дослідження інтелектуального капіталу шляхом обґрунтування послідовності етапів його формування, інституціоналізації, комерціалізації, синергії, відтворення та розвитку, що дозволяє розглядати інтелектуальний капітал як безперервний процес створення та використання інтелектуальних ресурсів підприємства;

запропоновано методичний підхід до оцінювання структурних компонентів інтелектуального капіталу підприємства, який поєднує кількісні та якісні показники оцінювання, враховує взаємозв'язок між людським і структурним капіталом та створює підґрунтя для підвищення ефективності управлінських рішень у сфері розвитку інтелектуальних ресурсів;

удосконалено методичний підхід до комплексного оцінювання тенденцій розвитку інтелектуального капіталу на рівні держави на основі використання міжнародних і національних індексів та здійснення порівняльного аналізу в глобальному і регіональному вимірах;

запропоновано концептуальний підхід до формування організаційно-управлінських технологій розвитку інтелектуального капіталу підприємства, який передбачає логічний взаємозв'язок між умовами, методологією, принципами, технологіями, механізмами та результатами їх реалізації;

набули подальшого розвитку наукові підходи до структурування інтелектуального капіталу підприємства шляхом виділення людського, структурного, соціального, споживчого, управлінського та інноваційного капіталів як взаємозалежних складових єдиної системи;

удосконалено структурно-функціональну модель інтелектуального капіталу підприємства, яка передбачає взаємодію інформаційного та управлінського блоків у процесі забезпечення інноваційного розвитку;

набув подальшого розвитку концептуальний підхід до управління внутрішньоорганізаційними знаннями, що базується на послідовній реалізації процесів класифікації, зберігання, розподілу та використання знань в діяльності підприємства;

запропоновано стратегічні напрями інноваційного розвитку підприємства на основі управління інтелектуальним капіталом, які орієнтовані на створення стійкої інноваційної екосистеми та розвиток людського потенціалу підприємства.

Представлені в дисертації результати характеризуються достатнім рівнем наукової новизни, теоретичної цінності та практичної значущості, а також роблять вагомий внесок у розвиток сучасної теорії інтелектуального капіталу та управління інноваційним розвитком підприємств.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Практична цінність результатів дисертаційної роботи підтверджується їх впровадженням у діяльність органів державного управління, підприємств різних сфер економіки та закладу вищої освіти. Зокрема, основні положення, методичні розробки та практичні рекомендації автора щодо управління інтелектуальним капіталом і активізації інноваційного розвитку підприємств знайшли застосування в роботі Управління освіти і науки Черкаської обласної державної адміністрації, Департаменту «Центр надання адміністративних послуг» Черкаської міської ради, Черкаської філії «Газорозподільні мережі України», ТОВ «Черкаський завод з утилізації та переробки шин «КРИХТА», Консорціуму «СоюзБуд», ТОВ «Старвей Продакшн», а також використовуються в освітньому процесі Черкаського державного технологічного університету Міністерства освіти і науки України.

Результати дослідження мають прикладний характер та можуть бути використані для вдосконалення процесів управління інтелектуальним капіталом, розвитку внутрішньоорганізаційних знань, підвищення ефективності інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, а також під час розроблення стратегічних рішень щодо забезпечення їх довгострокової конкурентоспроможності.

ПОВНОТА ВІДОБРАЖЕННЯ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЯХ

Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, достатньою мірою висвітлені в наукових публікаціях автора. За темою дослідження опубліковано 15 наукових праць, серед яких 7 статей у наукових фахових виданнях України та 8 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Загальний обсяг опублікованих праць становить 6,34 друкованих аркушів, з яких особисто здобувачеві належить 3,61 друкованого аркуша.

Основні результати дослідження пройшли належну апробацію та отримали позитивну оцінку на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема на VII та VIII Міжнародних науково-практичних конференціях «Обліково-аналітичне та організаційно-економічне забезпечення розвитку регіону» (м. Київ, 2024-2025 рр.), XI та XII Міжнародних науково-практичних конференціях «Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи» (м. Київ, 2024-2025 рр.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Економічна аналітика: сучасні реалії та прогностичні можливості» (м. Київ, 2025 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна парадигма економічної безпеки: інноваційні механізми імплементації» (м. Кропивницький, 2025 р.), XIV Міжнародній науково-практичній конференції «Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики» (м. Одеса, 2025 р.), IX Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти та молодих вчених «Цілі сталого розвитку: проблеми і можливості досягнення в Україні та світі» (м. Київ, 2025 р.), XI Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених та студентів «Трансформація економічних систем та інститутів у нових геостратегічних реаліях» (м. Дніпро, 2026 р.), а також на міжнародній конференції «Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices» (Tallinn, Estonia, 2026).

Кількість, рівень та зміст опублікованих праць повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи, відповідають встановленим вимогам до апробації наукових результатів та дають підстави для висновку про достатню повноту висвітлення автором положень дослідження.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ДО ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Високо оцінюючи теоретичні та прикладні результати дослідження, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та побажання, які мають переважно дискусійний характер і не знижують загальної позитивної оцінки роботи. До них належать:

1. У підрозділі 1.1 дисертаційної роботи (с. 41-42) дисертант здійснює ґрунтовний аналіз існуючих підходів до трактування економічної категорії «інтелектуальний капітал» та на основі їх систематизації пропонує власне

визначення цього поняття, що відзначається комплексним характером. Разом з тим, прагнення охопити всі можливі прояви інтелектуального капіталу призвело до певної втрати категоріальної чіткості. У запропонованому визначенні фактично поєднуються ресурси, компетентності, інфраструктурні елементи, управлінські впливи та результати використання інтелектуального капіталу, що ускладнює розуміння його економічної сутності. Крім того, не зовсім зрозуміло, чим авторське трактування принципово відрізняється від поширеної в науковій літературі концепції єдності людського, структурного та реляційного капіталу. У зв'язку з цим доцільним було б більш чітко окреслити наукову новизну запропонованого визначення та конкретизувати його відмінності від існуючих підходів.

2. На рис. 1.4 представлено структурно-функціональну модель інтелектуального капіталу підприємства та його впливу на інноваційний розвиток. Автором здійснено групування складових інтелектуального капіталу в інформаційний та управлінський блоки, однак у роботі не наведено достатньо аргументів щодо критеріїв такого поділу. Зокрема, дискусійним видається віднесення споживчого капіталу виключно до управлінського блоку, оскільки він значною мірою акумулює інформацію про потреби клієнтів, ринкові тенденції та зовнішні комунікації підприємства. Крім того, модель відображає загальний характер впливу складових інтелектуального капіталу на інноваційний розвиток підприємства, проте не розкриває механізмів такого впливу та не містить індикаторів, які дозволяли б оцінити силу або результативність взаємодії окремих компонентів. Дисертація значно б виграла, якби автор доповнив модель конкретними показниками оцінювання кожної складової та більш детально охарактеризував механізми трансформації інтелектуального капіталу в інноваційні результати діяльності підприємства.

3. У табл. 1.5 поєднано дві різні класифікаційні ознаки – етапи розвитку інтелектуального капіталу та рівні його впливу на корпоративну стійкість. Із представленого матеріалу не повною мірою зрозуміло, чому кожному етапу розвитку інтелектуального капіталу відповідає лише один рівень впливу на корпоративну стійкість підприємства. Такий підхід певною мірою спрощує складний характер взаємодії між складовими інтелектуального капіталу та результатами їх реалізації. Зокрема, вже на етапі формування інтелектуального капіталу можуть створюватися передумови не лише для кадрової, а й для організаційної, ринкової та стратегічної стійкості підприємства. Водночас процеси інституціоналізації чи комерціалізації впливають не тільки на організаційний чи ринково-економічний рівні, а й на подальший розвиток людського, соціального та інноваційного капіталу. У зв'язку з цим дискусійним залишається питання щодо прив'язки окремих рівнів впливу на корпоративну стійкість до конкретних етапів розвитку інтелектуального капіталу, оскільки між ними існують численні прямі та зворотні взаємозв'язки, які не знайшли належного відображення у запропонованій автором моделі.

4. У підрозділі 2.3 дисертаційної роботи здійснено аналіз тенденцій розвитку інтелектуального капіталу в Україні. Автором виконане ґрунтовне дослідження динаміки низки міжнародних рейтингів та індексів, зокрема Індексу людського капіталу плюс, Індексу цифрової трансформації, Індексу мережевої готовності, Глобального індексу соціального прогресу, Глобального інноваційного індексу та рейтингу глобального бренду. Разом із тим, у роботі недостатньо аргументовано вибір саме цих показників як інструментів оцінювання тенденцій розвитку інтелектуального капіталу. Зокрема, не повною мірою розкрито, які саме структурні компоненти інтелектуального капіталу відображає кожен із зазначених індексів та яким чином вони пов'язані з авторським баченням структури інтелектуального капіталу підприємства, представленим у першому розділі дисертації. Робота виграла б від більш детального обґрунтування системи обраних показників та пояснення їхньої репрезентативності для оцінювання тенденцій розвитку інтелектуального капіталу в Україні.

5. У табл. 3.3 автором фактично запропоновано універсальний набір методологічних підходів, інструментів та очікуваних результатів управління для кожного структурного компонента інтелектуального капіталу. Разом із тим, не повною мірою зрозуміло, чи враховує запропонована система специфіку підприємств різних галузей, масштабів діяльності та рівнів інноваційного розвитку. Зокрема, такі інструменти, як CRM-системи, HR-аналітика, agile-методології, стартап-інкубатори або патентний аналіз можуть бути релевантними переважно для великих або інноваційно активних підприємств, тоді як для малого та середнього бізнесу можливості їх використання є значно обмеженими. У зв'язку з цим доцільним було б конкретизувати межі застосування запропонованих рекомендацій залежно від особливостей функціонування підприємств.

ВІДСУТНІСТЬ (НАЯВНІСТЬ) ПОРУШЕНЬ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

У процесі ознайомлення з дисертаційною роботою Юрка Ігоря Сергійовича, його науковими публікаціями та іншими матеріалами, що відображають результати виконаного дослідження, порушень принципів академічної доброчесності не виявлено. Робота виконана самостійно, містить належні посилання на використані наукові джерела та нормативно-правові документи. У дисертації не встановлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації результатів дослідження чи інших порушень, передбачених законодавством України та нормами академічної етики. Викладені в роботі наукові положення, висновки та рекомендації є результатом особистих наукових пошуків автора.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПРО ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ

Дисертаційна робота Юрка Ігоря Сергійовича на тему «Інтелектуальний капітал як стратегічний ресурс інноваційного розвитку підприємств» є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретичному, методичному та прикладному рівнях. Обрана тема є актуальною, а сформульовані автором наукові положення, висновки та рекомендації характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості, достовірності, наукової новизни та практичної значущості.

У дисертації вирішено важливе наукове завдання, що полягає у розвитку теоретико-методичних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо управління інтелектуальним капіталом як стратегічним ресурсом активізації інноваційного розвитку підприємств. Отримані результати сприяють поглибленню наукових уявлень про сутність, структуру, механізми формування та напрями ефективного використання інтелектуального капіталу в сучасних умовах розвитку економіки знань та інноваційної трансформації бізнесу.

За змістом, логікою побудови, рівнем наукових узагальнень та використаним інструментарієм дослідження дисертаційна робота відповідає спеціальності 051 Економіка. Дисертаційна робота за обсягом, структурою та оформленням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 р. № 40 (зі змінами), а також вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. З огляду на викладене, вважаємо, що Юрко Ігор Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту
та бізнес-адміністрування
Черкаського державного
технологічного університету

Інна БІТЮК

Підпис к.е.н., доц. Бітюк Інни Миколаївни засвідчую

Учений секретар
Черкаського державного
технологічного університету

Ірина МИРОНЕЦЬ